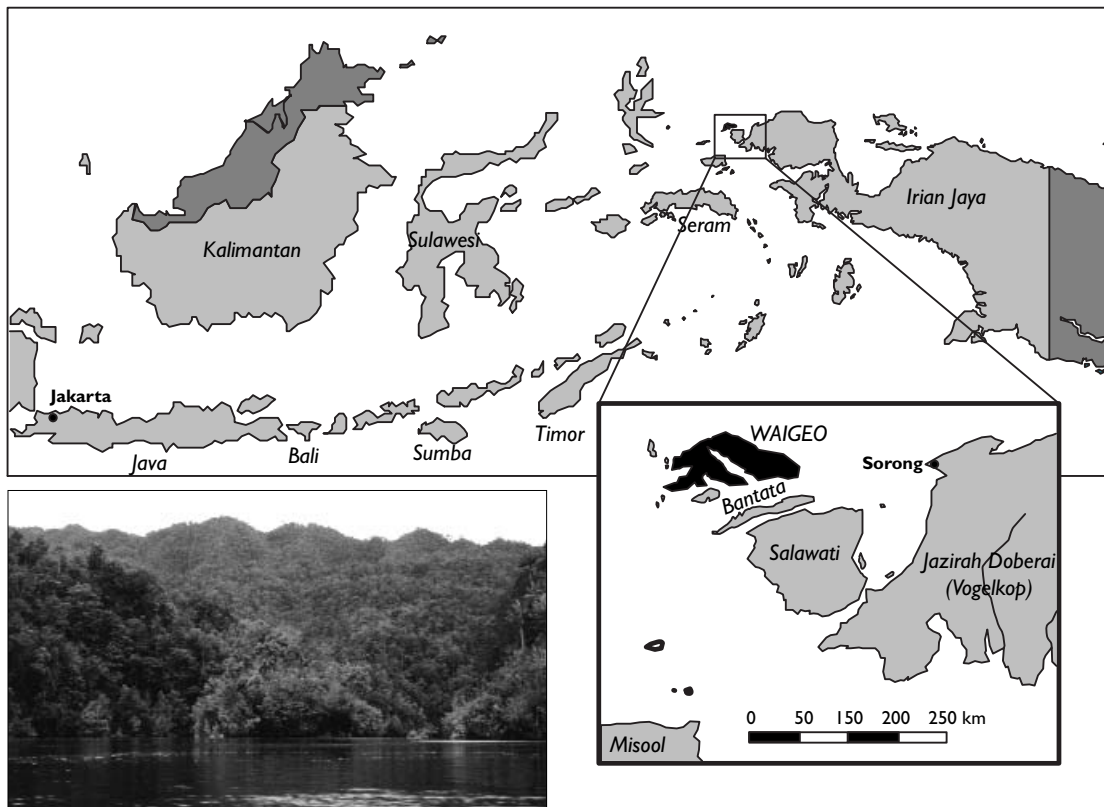

Waigeo Expeditie 1: op zoek naar een uitgestorven (?) vogelsoort

door
Hans Post

De ligging van Waigeo in de
Indonesische Archipel.
(illustratie: Jaap van Leeuwen)

Beboste heuvels van Waigeo
gezien vanaf de binnenbaai;
het leefgebied van het
Bruijns boshoen?
(foto: Waigeo Expeditie)

Op 23 november 1999 hield Hans Post een met dia's geïllustreerde voordracht voor de leden van de Vereniging Natuurmuseum. Hij nam ons mee naar het eiland Waigeo nabij Irian Jaya in Indonesië, waar hij samen met expeditieleider Kees Heij en mede-expeditielid Frans Advokaat op zoek ging naar het Bruijns boshoen (*Aepyodius bruijnii*) die uitsluitend bekend is van een handvol gebalgde exemplaren die bewaard worden in een aantal natuurhistorische musea. Vele verhalen die de ronde doen over deze na 1938 niet meer waargenomen soort, werden opgetekend. Over de expeditie heeft Hans Post een boek in voorbereiding waaruit Straatgras, met instemming van de auteur, alvast een aantal fragmenten publiceert. Inmiddels wordt een tweede expeditie, die in het voorjaar van 2000 van start gaat, voorbereid. Straatgras houdt u op de hoogte wanneer het boek verschijnt en hoe de tweede expeditie verloopt.

Fragment 1

Het idee voor de reis ontstond ergens in oktober 1998. Tijdens een bijeenkomst van de Rotterdamse Natuurhistorische Club nam een van de leden, Kees Heij, mij even terzijde. Hij vertelde mij over het plan dat hij had om in het voorjaar van 1999 op zoek te gaan naar het Bruijns boshoen, een grootpoothoentje dat alleen voorkomt op het eiland Waigeo in de Indonesische archipel. Hij zocht twee reisgenoten met de nodige reiservaring en biologische kennis om hem te vergezellen en vroeg of dat iets voor mij was. Ik wist dat Kees al vele jaren in Indonesië actief was en de laatste jaren veel onderzoek in het veld naar grootpoothoenders deed. Regelmatig verhaalde hij erover tijdens onze clubbijeenkomsten in het Natuurmuseum Rotterdam. Hij vond er altijd een gewillig oor bij de clubleden die allemaal gespecialiseerd zijn op een bepaald vakgebied in de natuurlijke historie. De bijna honderd jaar geleden opgerichte club kent zowel leden die het vak op professionele basis

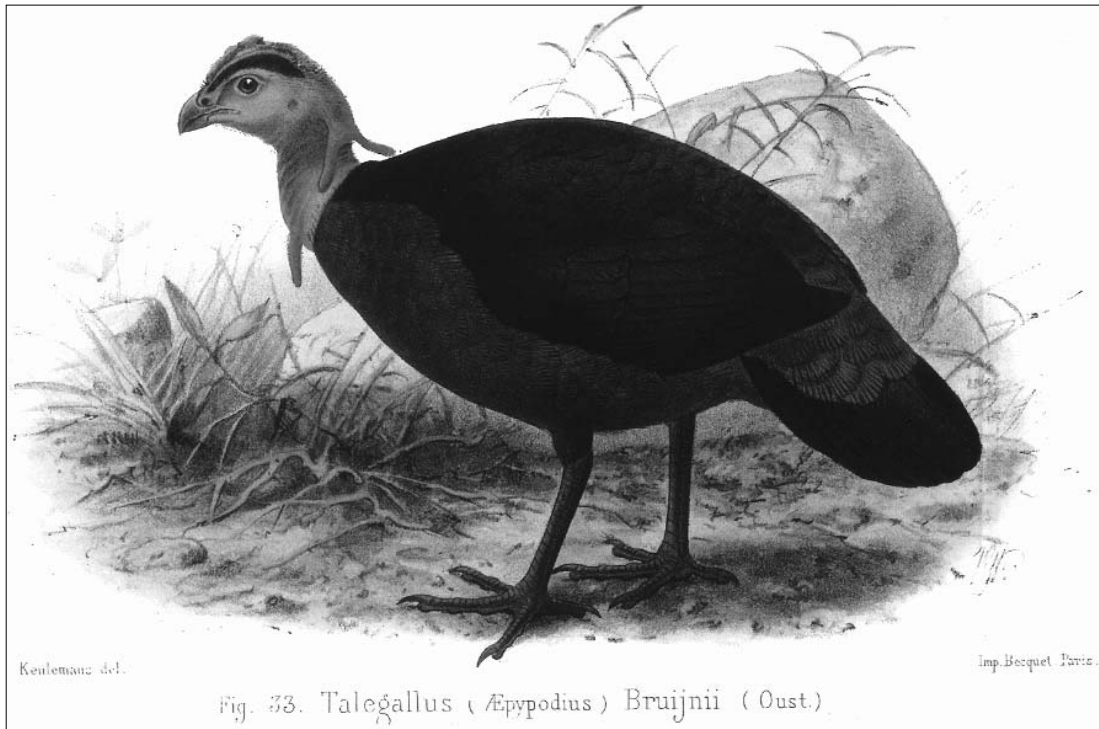

Fig. 33. *Talegallus* (*Aepyodius*) *Bruijnii* (Oust.)

Het Bruijns boshoe

Aepyodius bruijnii.

(illustratie uit: E. Oustalet, 1881 -

Monographie des oiseaux de la
famille des Mégapodiidés - Ann. Sc.

Nat. Zool. Tome XI [2]:1-182)

beoefenen als amateurleden. Kees Heij schreef ook de nodige artikelen over het Moluks groot-poothoen en publiceerde onlangs een boekje in de Indonesische taal over deze soort.

Ik zei tegen Kees dat het mij heel interessant leek en dat ik het leuk vond dat hij aan mij gedacht had bij het uitzoeken van reisgenoten. Ik meldde wel dat ik het natuurlijk even op mij in moest laten werken maar dat ik snel zou laten horen of ik in principe mee wilde en mee kon. Ik moest tot mijn schande bekennen dat ik nog nooit van het eiland Waigeo gehoord had. Kees vertelde mij waar het lag, dicht bij de kust van Irian Jaya, en vervolgde zijn verhaal met het verzoek dit allemaal nog even onder ons te houden. Hij zou later wel uitleggen waarom. Die clubavond ging verder volledig aan mij voorbij. Ik weet niet meer wie er een lezing gaf en welke onderwerpen er verder op de agenda stonden. Ik was met mijn hoofd ergens anders. In mijn fantasie zag ik allerlei scenario's voorbijkomen, afgedraaid als in een film. Taferelen van ontmoetingen met papoea's in de bossen, Bruijns boshoeenders op hun broedheuvels diep in het oerwoud, stortbuien, fraaie stranden met bevallige schone, boottochten en gepakte rugzakken. Ik overwoog ook hoe ik het thuis en op mijn werk moest regelen.

Ik sprak met Kees af om elkaar de week erna in Diergaarde Blijdorp, waar ik werk, te treffen om een en ander door te praten. Ik zou volgens Kees ongetwijfeld veel vragen hebben die ik dan maar moest stellen. Kees zou dan ook wat meer over het plan aan mij vertellen. Die avond besloot ik

thuis nog niets te zeggen maar een gunstig moment af te wachten. Dat was dus op die bewuste zaterdagmorgen, drie dagen nadat Kees zijn voorstel deed op de clubavond.

Fragment 2

Om 19.00 uur gaan we naar beneden. Een half uurtje later komt er een papoea binnen. Hij blijkt de eigenaar van een boot te zijn. Dan komt Kris Tindige binnen. De al aangekondigde locale vogelaar. En hij spreekt Engels! Hij is volgens zeggen al enkele keren op Waigeo, maar vaker op Salawati en Batanta geweest. Het lijkt een eerlijke jongen die voor mensen uit het westen wel eens tochten organiseert. Hij draagt een T-shirt met een neushoornvogel erop afgebeeld. Hij is zeker geen papoea. Daar heeft hij veel te steil haar voor. We nemen plaats aan een tafel in het restaurant. Frans, Kris, de booteigenaar, Kees en ik. We gaan eerst oppervlakkig met elkaar om, duidelijk een politieke verkenning van beide kanten. Het duurt niet lang of Kees laat wat meer dingen los. Hij ruikt zijn kans. Kris vertelt dat hij ook 'all in' tours met boot organiseert, dus compleet met maaltijden en overnachtingen onderweg. Maar het kan natuurlijk ook anders. Me moeten maar zeggen wat we willen. 'Klinkt goed' zegt Kees meer hardop voor zich zelf dan tegen ons. We overleggen in het Nederlands en wegen onze kansen. Dan vraagt Kris doodleuk of we misschien naar het Bruijns boshoe zoeken.....

Het is even helemaal stil. Hoe weet hij dat nou? Gewoon raden of is er meer aan de hand. Kees gooit wat nieuwe kaarten op tafel. 'Als jij mee gaat, heb je grote kans dat je beroemd

Expeditionleden Hans Post (achter) en Frans Advokaat (voor) nemen een hindernis in het regenwoud.

(foto: Waigeo Expeditie)

wordt als je hem samen met ons vindt' zegt hij. Even later vertelt Kris dat hij ook gevraagd is door een Duits team om hem te vergezellen om op zoek te gaan naar dezelfde vogel.

Fragment 3

Ik zweet als een otter en kan een beetje vocht best gebruiken. We zitten lekker op de veranda van de paalwoning in de buitenlucht. Veranda is een deftig woord voor een paar met rotan aan elkaar gemaakte planken. Kris zit niet stil. Hij wijst ons op iemand die het Bruijns boshoen wellicht vorig jaar nog gevangen heeft op één kilometer afstand van de desa in het oerwoud. We zijn gespitst op elk aanknopingspunt dus raken met de man in gesprek. Hij vertelt ons dat het hoen dat hij bedoelt, kleiner is dan het Freycinet grootpoothoen (*Megapodius freycinet*). Dan zegt hij weer dat het Freycinet grootpoothoen kleiner is. Hij gebruikt de naam 'Maugkirio' waarmee beide soorten worden bedoeld. Het Bruijns boshoen wordt door hem 'master of the megapode' genoemd. Alleen Bruijns boshoeners maken volgens Adrianus, want zo heet hij, een nestheuvel. Maar wij denken dat beide soorten dat doen. Volgens Adrianus leven ze in paren en dat kan kloppen. Er schuiven nog wat jongens van een jaar of 25 aan. Ze beweren allemaal het Bruijns boshoen te hebben gezien. Kris stelt voor vanavond een bijeenkomst te plannen met de mannen uit het dorp, om nogmaals onze vragen te stellen. Als het donker is, eten we rijst, mie en gebakken groente. Zittend op een vloertje in de paalwoning. We wassen ons om de beurt na afloop van de maaltijd in een hutje, gebruikmakend van een bak met water en een halve kokosnoot waar een gat in zit. Daarmee schep ik water uit de bak, houdt de kokosnoot boven mijn hoofd

en door het gat loopt het water over mijn ingezeepte lijf. Een effectieve éénstralige douche. Al bijna een vijfsterren hotel. De avondbijeenkomst begint veelbelovend. Enkele tientallen mannen, jong en oud, schuiven aan en roken hun tabak. Verwachtingsvol staren ze ons aan. Wij staren terug, ook niet wetend waar te beginnen. De ruimte is overdekt, schaars verlicht met de meegebrachte petroleumlampen. De grote kaart van Waigeo ligt op tafel, het vogelboek ernaast en de ingesealde plaat met grootpoothoenders is onder handbereik. De ruimte is kaal op de tafel met de kaart na, een bankje en twee stoelen. We vinden het ongepast om op de stoel te gaan zitten die duidelijk wel voor ons zijn neergezet. Op uitnodiging doen we dat toch en kijken de kring rond. Net of de kinderen op audiëntie komen bij Sinterklaas. We hebben het eerst over algemene dingen. Over het dorp, over de plantages en over de visvangst. We praten over geloof, over de school en over de huisdieren. De bewoners zijn nieuwsgierig en als de eerste vragen zijn beantwoord volgen er meer. Kees spreekt Indonesisch met ze net als Kris. Frans en ik zitten er een beetje voor spek en bonen bij want Kees en Kris doen nauwelijks moeite om wat gezegd wordt te vertalen. Het is geen onwil maar ze gaan volledig op in de gesprekken.

Al snel hebben we het over vogels en, natuurlijk, over grootpoothoenders en boshoeners. Nu lijken de gastheren minder zeker van hun zaak dan vanmiddag. De meningen zijn vanavond verdeeld. Sommigen geven een blijk van herkenning bij het zien van het plaatje van het Bruijns boshoen. Anderen kijken ernaar en schudden duidelijk van nee. Weer anderen beweren dat ze het Bruijns boshoen vele jaren

De Waigeo Expeditie had ook lokale natuurbescherming als doelstelling: zes (vrij)gekochte kroonduiven vlak voor de vrijlating in het regenwoud.

(foto: Waigeo Expeditie)

terug hebben gezien. Op onze vraag hoe lang geleden dat is, antwoorden ze: 'in de tachtiger jaren'.

Fragment 4

Na een uurtje komen we de eerste nestheuvel van een grootpoothoen tegen. Volgens de gidsen en ook volgens ons van het Freycinet grootpoothoen. Weer geen Bruijns boshoen dus. Het nest is groot, heel groot. Zeker een meter hoog en meerdere vierkante meters in oppervlak. Honderd meter verder ligt een tweede nestheuvel. De vogels zelf krijgen we niet te zien. Die hebben ons al van verre horen aankomen en staan vast en zeker ergens verscholen tussen de struiken naar ons te koeke-loeren. Dit nest is zeker bewoond. We zien verse graafsporen, uitgekrabd met de grote poten. In dit gebied hebben de lokale bewoners hun sporen nagelaten. Enkele grote bomen zijn gekapt en verwerkt tot houten planken voor de huizenbouw en tot vlerkprauwen. Toch doet het mij elke keer weer wat als ik zo'n grote oerwoudreus omgezaagd op de grond zie liggen. Zolang het voor eigen gebruik is, heb ik er geen problemen mee. Alarmerender zijn de berichten over verleende kapconcessies ter grootte van 1 miljoen hectare in de binnenlanden van Irian Jaya aan een buitenlandse firma. Eén van onze gidsen poseert trots voor de eigenhandig omgezaagde boom. We maken foto's en laten het maar zo.

Frans is vandaag weer actief met zijn paddestoelen. Hij vindt weer enkele soorten die ook in Nederland groeien. Sterker nog, hij heeft nog steeds niet één soort gevonden die hij niet uit Nederland kent. Dat paddestoelverhaal van Frans wordt steeds interessanter. We nemen ook wat mossoorten mee voor de voorzitter van

de Rotterdamse Natuurhistorische Club. Die doen we daar zeker een groot plezier mee. Hij heeft thuis een kas die hij heeft omgetoverd tot een mini tropisch regenwoud. Elke twee maanden worden we op de clubbijeenkomst door hem bijgepraat over wat er nu weer in bloei staat in zijn kas. We nemen wat mossen mee van een boomtak, van de stam en vanaf stenen op de grond. We weten zeker dat mossen uit Waigeo nog niet in zijn kas staan. Dan stopt Yahya Fiai, de voorste gids, en gebaart ons stil te blijven staan. Hij zakt door zijn hurken en blijft doodstil zitten. Ook Kris zakt door zijn knieën. Frans, Kees, de andere gidsen en ik volgen dit voorbeeld en verroeren ons niet meer. Yonathan Kei, de achteraan lopende gids, sluit zich bij ons aan zonder een geluid te maken en dat terwijl de bodem bezaaid ligt met droge takjes die bij ons westerlingen constant kraken onder de schoenen. Zelfs wanneer je stil staat, kost het moeite geen geluid te maken. De voorste gids steekt zijn vingers in zijn neus er roept. Even later klinkt een antwoord. Precies zo'n kreet, verderop in de boomkruinen. Weer roept de gids en weer klinkt het antwoord maar nu dichterbij in een dichte boomkruin vlak voor ons. We zien niets, maar horen geritsel. Weer de roep en weer het antwoord, nu lager en dichterbij. We turen met de verrekijkers naar de plaats waar het geluid vandaan komt. Dan ritselen en bewegen de bladeren vlak voor ons: de rode paradijsvogel. Mooi, maar nog steeds geen Bruijns boshoen.

Dorpen langs de binnenbaai van Waigeo bestaan uit paalwoningen.

(foto: Waigeo Expeditie)

